

WATERHOEN EN MEERKOET

Een co-productie van Pauline van Schaik en Dirk de Jong.

WATERHOEN EN MEERKOET – door Dirk de Jong

Het waterhoen is geen familie van de hoenders, maar behoort net als de meerkoet tot de rallen. Uit onwetendheid of nonchalance worden deze twee watervogels nogal eens op één hoop gegooid, maar het zijn twee heel verschillende soorten. Beiden zijn bekende verschijningen in een waterrijk gebied, overal in Europa behalve in de noordelijke gebieden.

Opvallende verschillen

Speciaal de meerkoet (*Fulica atra*) past zich gemakkelijk aan en is in bijna elke stadsvijver aanwezig en de meeste mensen herkennen hem wel. Het is een vrij onopvallende watervogel met zijn stemmig zwart verenkleed en witte bles, de kop is diepzwart, de rug toont meer zilvergrijs-zwart. Het waterhoen (*Gallinula chloropus*) is wat kleiner en veel kleurrijker maar ook veel schuwer van aard. Naast het mooie staalblauwe zwart hebben ze wat witte flankstreepjes en de

onderkant van de staart toont links en rechts een witte streep. De snavel is opvallend vuurrood met een gele punt. Ze zijn verder ook gemakkelijk uit elkaar te houden door het typeverschil. De meerkoet is groter en vooral breder, met het model van een eend; de staart gelijk met de ruglijn. Een waterkip is slank met een parmantig omhoog staand staartje.

Rechts: Een waterhoen toont in het zonlicht niet zo zwart.

**Links: Meerkoet.
Foto's: Dirk de Jong.**

**Rechts onder:
Rode snavel en witte veren in de staart, dat is dus een waterhoentje.
Foto:
Ad van Benten.**

Ook veel overeenkomsten

Bij allebei de soorten is er geen verschil te zien in wat het mannetje en wat het vrouwtje is; uiterlijk zijn ze gelijk. Het opvoeden van de jongen wordt door beide ouders gedaan, zowel bij de waterhoentjes als bij de meerkoeten. Allebei brengen ze meerdere nesten per seizoen groot en de oudere jongen blijven in de buurt. Die worden niet verjaagd, maar helpen met het grootbrengen van hun jongere broertjes en zusjes.

De meerkoet en het waterhoen kunnen goed duiken, al doet de meerkoet dit hoofdzakelijk om voedsel te zoeken en het waterhoen om zich te verstoppen. Beide soorten lijken over het water te kunnen lopen, al gebruiken ze daar ook hun vleugels bij. Als vogels die in een moeras thuis zijn, hebben ze vrij lange poten en ontzettend lange tenen. Die lange tenen verdelen het gewicht zodanig dat ze op drijvende waterplanten kunnen lopen. Het waterhoen heeft prachtige geelgroene poten

en tenen, met boven het gewricht een fraai rood bandje. Meerkoeten hebben dat rode bandje ook, maar de poten zijn verder donkergrijs van kleur en bovendien hebben ze opvallende zwemvliezen aan de zijkant van hun tenen. Waterhoenen hebben geen zwemvliezen en ze foerageren dan ook regelmatig op de oever.

Rechts: Waterhoen; let op de geelgroene poten met lange tenen.
Foto: Pauline van Schaik.

Onder: Meerkoet, met grijze poten. Let op de gelobde zwemvliezen aan de zijkant van de tenen.
Foto: Dirk de Jong.

In de winter

Als het koud wordt en de vrieskou het water met een ijslaag bedekt, vormen de meerkoeten grote groepen; dit gedrag zie je niet bij het waterhoen. Die trekken zich wat verder terug naar plaatsen met open water. Meerkoeten proberen samen wat warmte te vinden en een wak open te houden. Bovendien biedt een grote groep meer bescherming

tegen roofvogels. Ze leven dan heel verdraagzaam met elkaar, maar zodra het voorjaar zich aandient, trekken ze weer naar plaatsen om zich voor te planten.

Boven: In de winter vormen meerkoeten grote groepen.
Foto: Dirk de Jong.

Waterhoentjes zien we nooit in grote groepen, ook 's winters niet. Wel scharrelen er soms enkele bij elkaar rond waar voedsel is te vinden. De schuwe dieren laten zich in de winter noodgedwongen soms wat gemakkelijker zien als ze zich uit de dekking wagen op zoek naar voedsel. Niet alle waterhoentjes brengen het hele jaar bij ons door; een aantal trekt naar zuidelijke streken.

Voorjaar

In het voorjaar zijn er soms imposante vechtpartijen te zien waarbij meerkoeten recht tegenover elkaar, hoog opgericht de ander proberen weg te boksen met de borst. Deze gevechten zullen wel gaan om wie welke plek of een bepaald vrouwtje mag hebben. Een soort 'hanengevechten' in de vrije natuur, allemaal

om te zorgen dat alleen de sterkste en slimste zich voortplant.

Ook waterhoetjes verjagen indringers – soortgenoten of andere watervogels - want in de broedtijd zijn ze erg op privacy gesteld in hun territorium.

Boven: Meerkoet op het nest
Rechts: Meerkoeteieren.

Onder: Meerkoetei (boven) en waterhoenei (onder, kleinste)
Foto's: Dirk de Jong.

Nesten en eieren

Aan de nesten of de plaats van het nest is de soort niet te herkennen. Ze maken beide drijvende nesten, vastgemaakt aan een pol of tak, maar ook verstopt tussen riet of vegetatie. Meerkoeten blijven altijd net boven de waterlijn, maar het waterhoen wil bij gebrek aan beschutting het wel een hogerop zoeken in het struikgewas.

De kleur en grote van de eieren verschilt duidelijk. Meerkoeten leggen iets grotere eieren, licht grijs van kleur met heel fijne zwarte stipjes. Het ei van een waterhoen is - net als zijn

verenpakje - iets kleurrijker: warmer grijs met onregelmatige rood bruine vlekjes en stippen. Hoewel ook de eieren van meerkoet en waterhoen beschermd zijn, wil ik niet onvermeld laten dat verse eieren zeer smakelijk zijn. Dat is toch handig om te weten in geval van nood, als je moet overleven in de natuur. Speciaal de waterhoeneieren zijn een delicatessen voor de fijnproever en lekkerbek.

Links: Waterhoen op het goed verborgen nest; zoek de rode snavel!

Rechts onder: De eieren.

Foto's: Dirk de Jong.

Links: Meerkoet met jong op het nest.

Foto: Ad van Bente.

Rechts onder: Meerkoet met jong.

Foto: Mick Bassett.

Verschillen tussen de kuikens

Meerkoetkuikens hebben bij de geboorte een roodbruine kop en snavel en oranjegele sprietige manen. Bij het ouder worden verdwijnt het rood en oranjegeel bij de meerkoet en komen er lichtere veren in de borst en op de snavel aanzet, de snavel wordt ook langzaam wit. Waterhoenkuikens zijn geheel zwart en hebben al een halve rode snavel gelijk de oude dieren. Opvallend is de kale kruin, die ook rood is. Verder is een waterhoen als kuiken al sierlijker en heeft langere poten; als ze een paar weken oud zijn komen de witte flankstrepen al door. Ook hebben waterhoenjongens al het specifieke, wippende loopje.

**Links: Meerkoet met jong.
Onder: Meerkoet kuiken.
Foto's: Dirk de Jong.**

**Links: Halfwas meerkoet.
Onder: Waterhoen met kuiken.
Foto's: Dirk de Jong.**

We hopen dat u deze prachtige dieren niet meer door elkaar haalt. Hoe leuk en interessant het is om dit soort vogels te observeren is te lezen in het aansluitende artikel van Pauline van Schaik.

**Links: Waterhoen met halfwas jong.
Foto: Dirk de Jong.**

ONZE WILDE WATERHOENEN

Door: Pauline van Schaik

Het is al heel wat jaar geleden dat we hier kwamen wonen. Het stuk grond wat bij het huis hoort was eigenlijk helemaal verwaarloosd. Onkruid stond kniehoog en de grote drinkput voor het vee liep helemaal over. En het was stil in die put, heel stil..... Er stond een heel klein beetje riet langs de kant en er zwom vis, dat was alles.

Na verschrikkelijk veel uren onderhoud was de drinkvijver weer in goede staat en kregen we een paar eenden aangeboden; prachtige Cayuga's. En vanaf het moment dat die er in zwommen kwam het leven op gang in de vijver.

Er kwamen wilde zwanen langs, wilde ganzen en eenden. Ontelbare vogels van allerlei rassen kwamen badderen, eten en drinken. Duiven, kraaien en kauwen natuurlijk. De altijd aanwezige meesjes, vinkjes, merels en spreeuwen. De boeren zwaluwen die nestelen in de stal en natuurlijk grote kuddes mussen! Ook een Kieviet, patrijs en scholekster zijn al voorbij gekomen. We hebben zelfs een ijsvogeltje gezien! Helaas lag mijn fotocamera binnen....

Links: Kieviet bij onze vijver.

Rechts: Een van de eerste waterhoenen.

Maar er kwamen ook vaste bewoners bij: een koppel waterhoenen. Ze waren zo wild dat ze alleen tegen de schemering het riet uit wilden komen. Dan zwommen ze schichtig rond en zodra ze ons zagen bewegen schoten ze het riet weer in. In eerste instantie wisten we ook echt niet

wat het voor beestjes waren. We kregen ze nooit goed gezien. Tot we ze hoorden roepen! Want roepen, dat kunnen ze wel. Eigenlijk is het meer schreeuwen, vooral als er gevaar dreigt. De rietkraag om de vijver was dat jaar zo'n 3 tot 4 meter breed, dus breed genoeg om je in te verstoppert als waterhoen.

Aan het gedrag van onze eenden zagen we dat er iets gaande was in het riet. Zodra de eenden op een bepaalde plek het riet in gingen, werden ze er met veel bombarie door de veel kleinere waterhoenen weer uit gejaagd. En jawel, regelmatig zagen we een van de twee dieren met nestmateriaal het riet in schieten. Ze waren dus duidelijk bezig met het bouwen van een kraamkamertje. Papa-hoen bracht materiaal en mama-hoen bouwde er een nest van. Vervolgens zagen we een aantal weken om de beurt papa of mama zwemmen. De ander zat dus druk de eitjes warm te houden in de hoop op baby's. En na 3 weken was het zo ver! Er was geen jong te zien hoor, echt niet! Maar beide ouders waren druk aan het fourageren en brachten allerlei lekkers richting riet.

Rechts: Pas na een week vingen we een glimp op van een kleintje.

Links en boven: De kuikens worden een tijd lang gevoerd door de ouders.

Het bleken er 4 te zijn. Een mooi aantal dus. En omdat waterhoenbaby's liever lui dan moe zijn, lieten ze hun ouders hard werken. De kleintjes kunnen na 2 weken best zelf zoeken en pikken voor hun voedsel, maar het is natuurlijk veel makkelijker als mama of papa dat doet en het

dan vervolgens ook nog lekker ver in je bekkie stopt, zodat je echt alleen maar hoeft te slikken! Pas als ze een week of 4 zijn, komt het overgrote deel van het zoeken, vinden en eten voor eigen rekening.

Ze bleven ook gewoon in de vijver rond zwemmen, wilden dus echt niet op zichzelf gaan wonen. Ook na de tweede broedronde, in hetzelfde nest, gingen ze niet weg. Nee, ze hielpen zelfs de kleintjes te voeren!

Ondertussen zijn we al wat jaartjes verder. En nog steeds komen ieder jaar de waterhoenen terug, hoewel... terugkomen...? Eigenlijk gaan ze gewoon niet meer weg! Als er helemaal geen schuilruimte in en om het water meer is gebruiken ze

de dijk om overheen te vluchten als we in de buurt komen. Dus ondanks dat ze nu al een jaar of 6 in de vijver rondzwemmen, worden ze niet tam.

Ze eten mee met de eenden, maar alleen als wij 50 meter of meer van de vijver verwijderd zijn. En ieder jaar blijft er weer een jong extra hangen en komt er 'aanhang' bij....

Links: Foerageren in harmonie met onze eenden.

Ondanks dat we weten waar we op moeten letten en waar de waterhoentjes ongeveer broeden, lukt het ons niet om een hoen op het nest te zien. Wel hebben we een nest dat net af was op de foto kunnen krijgen. Maar dat lukte dan ook alleen maar omdat het riet in de diepere stukken van de vijver nog niet echt goed gegroeid was. Zoals je wel mooi kunt zien op de foto rechts, maken ze een 'dakje' van het riet; ze buigen een aantal bladeren en vlechten ze dan vast zodat het nest ook van bovenaf gewoon niet te zien is.

Dat zijn echte "wat is de natuur toch mooi en ingenieus"-momenten! Het nest zelf, waar ze dus de eitjes in leggen, wordt ieder jaar gemaakt van dood riet; eigenlijk riet dat van vorig jaar is en niet verdwenen is in de winter. Het nest ligt los op het water en wordt door het riet op zijn plaats gehouden. Maar het kan dus mooi mee bewegen met de hoogtevverschillen in het grondwater. En da's maar goed ook, anders waren de eieren ieder jaar al minimaal 1x per jaar verdronken.

Boven en rechts: De waterhoenen zijn één keer in de war geweest door het weer, en begonnen een nestje te bouwen voordat er riet was om het aan vast te maken.

Links: Toen hebben ze gebruik gemaakt van het net dat ons eendenverblijf overdekt. Daar lag het dus open en bloot te liggen. En zijn 2 jongen uit gekomen, maar die hadden totaal geen schuilmogelijkheid omdat er nog steeds niet genoeg riet was.

Helaas hebben beide jongen het niet overleefd; al na 2 weken had de reiger beide kleintjes te pakken gekregen.....

Ieder jaar worden er 2 nesten groot gebracht, althans, daar doen ze hun best voor. Het eerste nest lijkt wel een soort probeerseltje, een oefennestje zeg maar. Dat zijn de kleinere nesten van maximaal 4 jongen. Later in het jaar is er nog een nest en dan zijn er 6 tot 8 jongen. Ik heb me daar al vaak over verbaasd, maar heb voor mezelf de oplossing gevonden. Ten tijde van het eerste nest, ieder jaar in april, is er nog wat minder voedsel en zijn de ouderdieren samen heel erg druk om de jongen te voeren. Ten tijde van het tweede nest, ieder jaar in augustus, helpen de jongen die over zijn van het eerste nest mee om de nieuwe jongen te voeren en is er een overvloed aan voedsel. Dus dan kan je makkelijk een groot nest groot brengen. Geen idee of dat dus ergens ooit wetenschappelijk bewezen is, of misschien wel juist bewezen is dat het niet zo is maar toch, dat is mijn eigen gedachte hierover.

Boven: Op de voorgrond Cayuga eenden, midden achter een halfwas waterhoen, op die leeftijd zijn ze bruin i.p.v. zwart, met al wel de witte aftekeningen.

**Rechts:
Een halfwas waterhoen.**

Wat ook steeds weer een prachtig gezicht is, is het verjagen van de jongen als ze oud genoeg en niet meer 'nodig' zijn. Sommige jongen mogen blijven zwemmen (de vrouwtjes?) en anderen (de mannetjes dus?) worden vol overgave achterna gezeten en keer op keer weg gejaagd. En keer op keer komen ze toch weer terug na een half uurtje. Soms duurt het wel 2 weken voor we zien dat er minder jonge waterhoentjes rondzwemmen en het verjagen dus effect heeft gehad.

Er maken nu 3 koppels gebruik van onze vijver. Vorig jaar waren het 2 koppels maar er heeft maar 1 koppel 2x een nest gehad. Ik ben benieuwd wat het dit jaar gaat zijn en of de vijver aan het einde van de zomer zwaar overbevolkt is....

Alle foto's op de laatste 5 pagina's zijn gemaakt door Pauline van Schaik.

**Copyright ©2009
Aviculture-Europe.
All rights reserved by
VBC.**